

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI
VAZIRLIGINING ILMIIY-METODIK JURNALI

1991-yildan
chiqa boshlagan

2023-yil. 9-son

ISSN 2010-5584

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz til_adabiyot@umail.uz www.tilvaadabiyot.uz

1-OKTABR – “O'QITUVCHI VA MURABBIYLAR KUNI”
UMUMXALQ BAYRAMI!

Ta'lim-tarbiya sohasining barcha jonkuyar xodimlari va faxriylarini umumxalq bayrami – O'qituvchi va murabbiylar kuni bilan muborakbod etamiz!

Ushbu sonda

ILG'OR PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALAR

Yordamchi so'zlarni
o'qitishda kognitiv-
pragmatik yondashuvi
topshiriqlar

6
bet

TAHLIL

Po'lat Mo'min ijodida
odob-axloq motivlari

14
bet

TADQIQOT

Italyan va rus
familiyalari tipologiyasi

34
bet

СВЕТ НЕГАСНУЩИХ ИМЕН

«Острый и
оригинальный
писатель»

78
bet

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2014-yil 19-dekabrda 0055-raqam bilan qayta ro'yxatga olingan.

2023-yil.
9-son.

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Tahrir hay'ati:

Hilola UMAROVA
Dilshod KENJAYEV
Nizomiddin MAHMUDOV
Yorqinjon ODILOV
Nasirullo MIRKURBANOV
Jabbor ESHONQULOV
Valijon QODIROV
Baxtiyor DANİYAROV
Abdurahim NOSIROV
Tolib ENAZAROV
To'lqin SAYDALIYEV
Ravshan JOMONOV
Zulxumor MIRZAYEVA
Qozoqboyo YO'LDOSHEV
Tajixon SABITOVA
Salima JUMAYEVA
Nilufar NAMOZOVA
Qayum BAYMIROV
Lutfullo JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinbosari)

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Nashr uchun mas'ullar:

Nilufar NAMOZOVA
Nigora URALOVA
Nargis BOBODJANOVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67.

e-mail: til_adabiyot@umail.uz
web-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

Jurnaldan ko'chirib bosilgan maqolalar "Til va adabiyot ta'limi"dan olinadi, deb izohlanishi shart.

Jurnalda nashr etilgan maqolalarda mualliflarning tahririyat nuqtayi nazariga muvofiq kelmaydigan fikr-mulohazalari bosilishi mumkin.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriiz qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Mualliflarning ismi va familiyasi shaxsini tasdiqlovchi pasportiga muvofiq yoziladi.

Bosmaxonaga. 2023.28.09. da topshirildi. Ofset usulida chop etildi. Qog'oz bichimi 60x84/8. Shartli bosma tabog'i 6.0. "Arial" garniturasi. 10, 11 kegl. "ECO TEXTILE PRODUCT" MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Manzil: Toshkent sh. Mirobod tum., Matbuotchilar ko'chasi 32-uy. Buyurtma ___ Adadi 3550 nusxa. Bahosi kelishilgan narxda.

MUNDARIJA

	Suhbat	
Bahodir Jovliyev. Ona tili va adabiyot tarbiyada yengilmas qurol		3
	Adabiy taqvim	
Gulandom Quramboyeva. Hayot falsafasin kuylagan adib		5
	Ilg'or pedagogik texnologiyalar	
Umid Hamroyev. Yordamchi so'zlarni o'qitishda kognitiv-pragmatik yondashuvli topshiriqlar		7
Abdimurat Namazov. Amaliy yondashuv – nazariy bilimlarni mustahkamlash vositasi		10
Umida Shermatova. Mustaqil mutolaaga o'rgatish usullari		11
Xolida G'ulomova. Yordamchi so'zlarni o'qitish metodikasi		13
	Tahlil	
Safo Matchonov. Po'lat Mo'min ijodida odob-axloq motivlari		15
Yana Arustamyan. The issues of teaching terminology in the sphere of cinematography		17
Feruza Sharopova. O'qib tushunishni rivojlantiruvchi ko'nikma va strategiyalar		21
Shakhnoza Akhmedova. Concepts of myth, mythology and mythopoetics in modern English literature		23
Xolida Bazarova. She'riyatda payg'ambarlar obrazi		24
	Tadqiqot	
Abduraxim Nasirov. Proverbial frazeologizmlarning xususiyatlari va belgilari		26
Fazliddin Sharipov. Milliy korpus masalasi – bugungi kun muammosi		30
Azamat Uralov. Morfologik shakllarda dualizm, konversiya va transpozitsiya jarayonlari bilan bog'liq nomutanosibliklar		32
Iqbol Koziyeva. Italian va rus familiyalari tipologiyasi		35
Nasiba Shodiyeva. Ingliz va o'zbek tillarida frazeologik birliklarning leksik-semantik tahlili		36
Rimma Biksalieva. The problem of definition and classification of neologisms in the russian language		39
	Metodik tavsiya	
Mahbuba Tojiboyeva, Alisher G'oziyev. Arab yozuviga asoslangan eski o'zbek yozuvini o'rganishda o'zlashgan so'zlarni aniqlash		40
	Tarjimashunoslik	
Gulchehra Saydaliyeva. Translation of names in "lison ut-tayr" (Language of the birds) into English		42
	Mulohaza	
Qayum Baymirov. Pedagogik ta'lim: mohiyat, tartibot va mazmun		44
	Kichik tadqiqot	
Gulrux Rahmonova. Milliy harakatli o'yinlardan jismoniy tarbiya darslarida samarali foydalanish yo'llari		46
	Методические рекомендации	
Фарида Умарова. Мой гардероб.....		49
	Используйте эти материалы	
Гульшод Хамраева. Система упражнений для обучения стилистическим свойствам наречий русского языка студентов узбекской аудитории		53
Хилола Юнусова. Язык и межкультурная коммуникация		56
	Языкознание	
Дилдора Толипова. Лакунарные единицы в произведении Алишера Навои «Мухокамат ул-лугатайн»		58
	Изучаем иностранные языки	
Ольга Ким. Классификация, сходства и различия глаголов и адъективов в корейском языке.....		60
Матлюба Мирханова. Формирование умственной самостоятельности студентов по иностранному языку.....		63
	Литературоведение	
Суван Мели. Созвучие.....		65
Мадинабону Ахмедова. Вопросы прагматики в русских и узбекских рассказах и легендах.....		66
Нафиса Нематжоннова, Фариза Моминова. Несколько слов о творчестве Нурали Кабула		68
	Зарубежная литература	
Умида Гафурова. Жанровое своеобразие романа Полетт Джэйлс «Новости со всех концов света»		69
	Научные исследования	
Гулноза Нарбаева. Мотивация фразеологизмов испанского языка с зоологическими соматизмами		71
	Внеаудиторная работа	
Эльвина Алиева. «Знаем ли мы Пушкина?»		74
	Свет негаснущих имен	
Анатолий Лиходзиевский. «Острый и оригинальный писатель».....		78

TIL VA ADABIYOT
TA'LIMI

ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА ДОШКОЛЬНОГО И ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

журнали

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosati qarori bilan Filologiya hamda Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari (PhD, DSc) asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashr.

Iqbol KOZIYEVA,
Buxoro davlat universiteti
Rus tilshunosligi kafedrası o'qituvchisi

ITALYAN VA RUS FAMILIYALARI TIPOLOGIYASI

Annotatsiya. Maqolada italyan va rus familiyalari tipologiyasi, so'z yasovchi jihati, chastotasi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: italyan va rus familiyalari, tipologiya, miqdoriy va sifat jihati, antroponim.

Annotation. The article discusses the typology of Italian and Russian surnames, the word-formation aspect and frequency.

Keywords: Italian and Russian surnames, typology, quantitative and qualitative aspect, anthroponym.

Аннотация. В статье рассматривается типология итальянских и русских фамилий, словообразовательный аспект и частотность.

Ключевые слова: итальянские и русские фамилии, типология, количественный и качественный аспект, антропоним.

Tizimi miqdoriy va sifat jihatidan doimiy ravishda o'zgarib turadigan shaxsiy ismlardan farqli o'laroq, italyan va rus familiyalari dinamik emas, modaga bo'ysunmaydi va to'liq antroponimning barqaror tarkibiy qismini ifodalaydi. Rus tilida nomlashning ikki turi olingan – otasining ismi va familiyasi. Otasining ismi faqat bolalarga o'tsa, familiya avloddan avlodga o'tadi.

Familiyalar xalq tarixi, madaniyati va tilining ajralmas qismidir. Rus tilining ba'zi yo'qolgan so'zlari familiyalarda saqlanib qolgan: Bortnikov, Berdnikov, Maklakov, Ryaxin, Shlikov va boshqalar. Faqatgina familiyalarda xristianlikka bo'lgan rus ismlari (Jdanov, Tretyakov, Volkov), shuningdek, ko'plab kanonik ismlar va ularning ishlatilmay qolgan variantlari ham kuzatiladi: Yevseyev, Avseyev, Aseyev < Yevsey (Avsey, Asey); Kurilov, Churilov < Kuril, Churil (Kirill ismining variantlari); Alimov < Alim (<Olimpiy); Toneyev, Taneyev < Toney, Taney (<Antoni). Familiyalarga ko'ra odamlarning hayoti, urf-odatlar va xurofotlari haqida xulosa qilish mumkin. Masalan, Negodyayev, Nekrasov, Zlobin, Nenashev familiyalari, g'oyib bo'lgan yovuz (yaroqsiz), Nekras (xunuk), Zloba, Nenashe ismlaridan kelib chiqqan holda bolalarga himoya ismlarini berishning qadimiy odatidan dalolat beradi [3: 7]. Familiyalar ma'lum bir etnik guruh dunyosining lingvistik manzarasini aks ettiradi.

Dastlabki familiyalar Venetsiyada IX asrda Venetsiya kommunaga (shahar-davlat) aylanganida paydo bo'lgan. Fuqaroni o'z huquq va majburiyatlari bilan nomlash uchun familiyadan foydalanishda ham hokimiyat, ham familiyaning egasi manfaatdor edi. Rusda birinchi familiyalar keyinroq, XV–XVI asrlarda, davlatning Moskva atrofida birlashishi paytida, eng yuqori zodagonlar orasida birlashish davrida hokimiyat kuchayganligi va knyazlarning markazga nisbatan bir xil munosabati belgisi sifatida paydo bo'lgan. Bular votchinalar nomidan hosil bo'lgan familiyalar edi: Kurbskiy, Vyazemskiy, Suzdalskiy, Mesherskiy. Ikkala holatda ham familiyalarning paydo bo'lishi dunyoning qiyofasini o'zgartirgan siyosiy va iqtisodiy sabablarning ta'siri natijasida yuzaga kelgan. Italiyancha familiyalar korpusi, asosan, XIII asrning oxiriga kelib shakllangan.

Bizningcha, familiyalar korpusining shakllanishi ancha keyinroq yakunlandi. Birinchidan, 1563-yildagi

Trentin soboridan keyin cherkovlarda familiyalarni majburiy ro'yxatdan o'tkazish boshlanadi va bu familiyalar korpusini shakllantirish jarayoniga ruhoniylar sezilarli hissa qo'shgan. Ruhoniylar familiyalarni dialektal xususiyatlarini to'g'rilash yoki ularni lotinlashtirish orqali tuzatganlar. Natijada de Rege, De Regis, De Regibus (Italiya del Re o'rniga), De Amicis, De Montes kabi familiyalar paydo bo'ladi. Bularning barchasi italyan familiyalari ko'lamini kengaytiradi. Bundan tashqari, uzoq vaqt davomida familiyalar jinsi va soni bo'yicha o'zgargan, bu ham ularning diversifikatsiyasiga hissa qo'shgan. Familiya faqat XVIII asrning ikkinchi yarmidan boshlab uning shakli o'zgarishi tugagandan keyingina o'zgarishga ega bo'ldi. Va nihoyat, XIX asrda familiyaning imlosi aniq qayd etildi va italiyaliklar uni munitsipalitetda rasmiy ravishda ro'yxatdan o'tgan shaklda (anagrafe deb nomlangan bo'limda) ishlatishlari shart edi. D.Pingventini yozishicha, uning familiyasi bir nechta variantlarda (Pinguentin, Pinventin, Pinguentini, Pinguentino) mavjud bo'lgan, XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab u muntazam ravishda Pinguentini sifatida ko'paytirilgan [Pinguentini, 113].

Kelib chiqishiga ko'ra italyan familiyalarining uchta asosiy turi mavjud: 1) patronim familiyalar bilan ifodalanuvchi (familiyalar umumiy sonining 37% iga to'g'ri keladi); 2) taxalluslardan kelib chiqqan familiyalar (15%); 3) identifikator epitetlaridan kelib chiqqan familiyalar (48%) [De Felice, 229–233].

Patronim familiyalari, o'z navbatida, lotin, german, yunon nomlari (ham nasroniy, ham nasroniy bo'lmagan), shuningdek, yahudiy (Injil) nomlari bilan ifodlangan familiyalarga bo'linadi: Adriani, Aureli, Cesare, Lorenzi, Martini; Alberti, Bernardi, Carli, Federici, Leonardi; Alessandri, Alessi, Cristofori, Giorgi, Teodori; Adami, Baldassarri, Gaspari, Mattei, Serafini. Ikkinchi kichik guruhga o'rta asr augural ismlaridan, ya'ni omad, uzoq umr, baxt tilaklarini o'z ichiga olgan familiyalar kiradi: Benvenuti, Bencivenga, Bonfante, Bonaventura, Centanni, Nascembene, Graziadio, Laudadio, Diodato, Diotallevi, Omodei, Sperindio. Va nihoyat, bir qator patronimik familiyalar tarixiy va epik personajlarning ismlaridan (ko'pincha, lotin va yunon), shuningdek, Italiyada mashhur bo'lgan fransuz adabiyoti qahramon-

larining ismlaridan kelib chiqqan, keyinchalik O'rta asrlar va Uyg'onish davrida avval yuqori doiralarda, so'ng omma orasida keng tarqalgan Ercoli, Livi, Massimi, Ottoviani, Sallustio, Torquati, Virgili; Achilli, Aristarco, Ippolito, Menelao, Omero, Polidori, Tolomei; Artusi, Ferrab, Lancelotti, Paladini, Percivalle, Rinaldi, Uggeri kabi ismlar.

Taxallus-familiyalar Italiyada paydo bo'lgan; ular shaxsning jismoniy va axloqiy fazilatlarini aks ettirgan (Biondi, Neri, Rossi, Grassi, Grossi, Piccoli, Balbi, Gobbi, Guerci, Sordi, Zoppi; Allegri, Astuti, Bruschi, Malerba, Malinconico, Onesti) yoki ko'rsatmalar va taxallus egasi bilan sodir bo'lgan u yoki bu fakt bilan bog'liq bo'lgan: Bevilaqua, Bonvino, Cattabriga, Emendato, Frangipane, Fumagalli, Malenotti, Pappalardo, Pittaluga, Pizzicato, Squarcalupo, Tirinzanni.

Epitet familiyalari, E.De Felice ma'lumotlariga ko'ra, uchta kichik guruhga bo'linadi: 1) de (di, d') predlogi bo'lgan familiyalar, shuningdek, maqola (del, dello, della) bilan birlashtirilgan yoki faqat maqola (lo, la) bilan tuzilgan bo'lib, unda ota yoki onaning ko'rsatmalari mavjud: Di Giulio, De Martino, D'anna, Di Chiara, De Mariya, Del Carlo, Dello Iacomo, Della Bianca, Lo Franco, La Franca. Bunga fi (figlio) komponentli familiyalar ham kiradi: Ficini, Figiacomi, Firidolfi, Fittipaldi. Menimcha, bu familiyalar birinchi turga (matronimlarni o'z ichiga olgan holda) tegishli bo'lishi kerak, ulardan faqat shakli farq qiladi. Patronimlar va matronimlardan tashqari, birinchi kichik guruhga d'Amico, Del Giudice, Lo Bello, Lo Monaco kabi predlog yoki artikllik familiyalar kiradi. Bizningcha, del Giudice familiyasini patronimik deb talqin qilish mumkin: figlio del Giudice va Lo Monako familiyasini taxallus sifatida; 2) toponimlar va

etnonimlar bilan, ham predlogsiz, ham predlog yoki artikl bilan hosil bo'ladi: Alemagna, Altamura, Bassano, Brambilla, Francia, Malta, Napoli, Ponte, Pozzi, Valle; Albanese, Calabrese, Bolognesi, Lombardi, Bulgari, Greco, Tedeschi, Spagnolo, Ungaro; D'Abruzzo, da Milano, Del Ponte, dal Borgo, Dalla Chiesa, De Bari, Del Bosco, Di Francia, Di Napoli, La Rocca, Lo Castro, Lo Faro; 3) kasblar, unvonlar, ijtimoiy yoki moddiy ahvol ko'rsatmalaridan kelib chiqqan familiyalar, oilaviy aloqalar: Barbieri, Calzolari, Canepari, Medici, Consiglieri, Fabbri, Ferrari, Molinari, Sarti, Nobili, Patrone, Signori, Vassallo, Almirante, Cavalieri, Soldati, Abate, Preti. E. De Felice, shuningdek, Barba familiyasini ham o'z ichiga oladi va buni, bizningcha, familiya-taxallus deb hisoblash yanada o'rinni.

Italiya familiyalari korpusining o'ziga xos xususiyati noma'lum ota-onalarning farzandlariga berilgan familiyalarning juda keng guruhiga ega bo'lishidir. Masalan, Colombo va Esposito familiyalari eng ko'p uchraydigan familiyalar ro'yxatida 5- va 6-o'rinlarni egallaydi. Ushbu turdagi umumiy familiyalarga quyidagilar kiradi: Casadei, Innocenti, Proietti, Troyato, Venturi; kamroq chastotalar Dell'amore, Bastardo, Casaceli, Casadidio, Casadio, Casadei, Della Piet, Di Dio, Diolos, Esposto, Ignoto, Ignoti, D'ignoto, Incerto, Ineerti, D'incertopadre, Degli Innocenti, Orfano, Venturini. 1889-yildan boshlab bolalarga bunday familiyalarni berish qonun bilan taqiqlangan.

Shunday qilib, italyan familiyalari tizimi bu – uning o'ziga xosligini ta'minlaydigan bir qator xususiyatlarga ega bo'lgan yopiq tizimdir. Italiyan nomlarida bo'lgani kabi bu sohada g'ayrioddiy o'zgaruvchanlik, ko'pincha, ismlarning ko'rsatilgan sifati bilan ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Begmatov E.A. O'zbek ismlari izohi. 14600 ta ismlarning izohi. 2-nashri. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007.
2. Nafasov T. O'zbekiston onomastikasi. – Qarshi, 1989.
3. Nikonov V.A. Ism va jamiyat. – Moskva: Nauka, 1974.
4. Superenskaya A.V. Atoqli otlar strukturasi: fonologiya va morfonologiya. – Moskva: Nauka, 1969.
5. Petrovskiy N.A. Rus shaxsiy ismlar lug'ati. – Moskva, 1966.

Nasiba SHODIYEVA,
O'zbekiston davlat jahon tillari
universiteti stajor-tadqiqotchisi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarida frazeologik birliklar leksik-semantik xususiyatlarining ilmiy-nazariy jihatlarida haqida fikr-mulohazalar yuritilgan hamda bildirilgan fikrlar qiyoslanayotgan tillarda misollar bilan asoslangan.

Kalit so'zlar: frazeologiya, tilshunoslik, ibora, frazeologik birlik, metodologiya, leksemalar, tahlil.

Annotation. This article discusses the scientific-theoretical aspects of the lexical-semantic features of phraseological units in the English and Uzbek languages and proves the given ideas in compared languages with examples.

Keywords: phraseology, linguistics, phrase, phraseological unit, methodology, lexemes, analysis.

Аннотация. В данной статье рассматриваются научно-теоретические аспекты лексико-семантических особенностей фразеологизмов английского и узбекского языков и данные идеи доказываются примерами при сравнении языков.

Ключевые слова: фразеология, языкознание, словосочетание, фразеологическая единица, методология, лексемы, анализ.